

13. Cùm autem quãdam die filii et filie ejus comederent et biberent vinum in domo fratris sui primogeniti,

14. Nuntius venit ad Job, qui diceret: Boves arabant, et asinæ pascabantur juxta eos,

15. Et irruerunt Sabæi, tuleruntque omnia, et pueros percusserunt gladio, et evasi ego solus ut nuntiarem tibi.

16. Cùmque adhuc ille loqueretur, venit alter, et dixit: Ignis Dei cecidit è cœlo, et factas oves puerosque consumpsit, et effugi ego solus ut nuntiarem tibi.

17. Sed et illo adhuc loquente, venit alius, et dixit: Chaldæi fecerunt tres turmas, et invaserunt camelos, et tulerunt eos, necnon et pueros percusserunt gladio, et ego fugi solus ut nuntiarem tibi.

18. Adhuc loquebatur ille, et ecce alius intravit, et dixit: Filiis tuis et filiabus vescentibus et bibentibus vinum in domo fratris sui primogeniti,

19. Repentè ventus vehemens irruit à regione deserti, et concussit quatuor angulos domus, quæ corruens oppressit liberos tuos, et mortui sunt, et effugi ego solus ut nuntiarem tibi.

20. Tunc surrexit Job, et scidit vestimenta sua, et tonso capite corruens in terram adoravit;

21. Et dixit: Nudus egressus sum de utero matris meæ, et nudus revertar illuc: Dominus dedit, Dominus abstulit; sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum.

22. In omnibus his non peceavit Job labiis suis, neque stultum quid contra Deum locutus est.

VERS. 1. — VIR ERAT. Interpretes hic magnam vim ponunt et mysterium in nomine isto vir (1). Ac primò (1) Vir וִיר i. e., vir insignis. Id sign. וִיר , ut וִיר vulgarem et plebeium hominem. Vocatur vir, in dia-

d'entendre la main sur lui, ni de toucher à sa personne. Et Satan sortit aussitôt de devant le Seigneur, ravi de la permission qu'il en avait recue, et plein d'impatience d'en profiter.

15. Or il ne tarda pas long-temps à en user; car un jour que les fils et les filles de Job mangeaient et buvaient ensemble dans la maison de leur frère aîné,

14. Un homme vint dire tout d'un coup à Job: Lorsque vos bœufs labouraient, et que vos ânesses paissaient auprès,

13. Les Sabéens sont venus fondre tout d'un coup, ont tout enlevé, ont passé vos gens au fil de l'épée; et je me suis sauvé seul, pour venir vous en dire la nouvelle.

16. Cet homme parlait encore, lorsqu'un second vint dire à Job: Le feu du ciel est tombé sur vos montagnes, et sur ceux qui les gardaient, et il a tout réduit en cendres; et je me suis sauvé seul, pour venir vous en dire la nouvelle.

17. Il n'avait pas achevé de parler, lorsqu'un troisième vint dire à Job: Les Chaldéens étant sortis à cheval de leurs pays pour faire des courses, se sont divisés en trois bandes commandées chacune par son chef, et ils se sont jetés sur vos chameaux; ils les ont enlevés, ont tué tous vos gens qui les gardaient; et je me suis sauvé seul, pour venir vous en dire la nouvelle.

18. Cet homme parlait encore, quand un quatrième se présenta devant Job, et lui dit: Lorsque vos fils et vos filles mangeaient et buvaient dans la maison de leur frère aîné,

19. Un vent impétueux, s'étant levé tout d'un coup du côté du désert, a ébranlé les quatre coins de la maison; et l'ayant fait tomber sur vos enfants, ils ont été accablés sous ses ruines, et ils sont tous morts. Je me suis échappé seul, pour venir vous en dire la nouvelle.

20. Alors Job se leva de dessus son trône. Il déchira ses vêtements, et s'étant rasé la tête, il se jeta par terre: et au lieu de s'emporter en des murmures et des malédictions contre le Seigneur, ainsi que le démon se l'était promis, il adora Dieu.

21. Et montrant la terre où il devait rentrer par la mort, il dit: Je suis sorti nu du ventre de ma mère, et je retournerai là nu. Le Seigneur m'avait tout donné, le Seigneur m'a tout ôté: il n'est arrivé que ce qu'il lui a plu. Que le nom du Seigneur soit béni.

22. Ainsi, dans tous ces malheurs si affligeants et si extrêmes, Job ne pécha point par ses lèvres, et il ne dit rien contre Dieu, qui fût indiscret; mais il confondit le démon par sa douceur, sa patience et sa soumission à la divine volonté, et il vengea le Seigneur des insultes de cet esprit superbe.

COMMENTARIUM.

quidem Græci, quòd Septuaginta non $\alpha\upsilon\tau\acute{o}\varsigma$, sed $\alpha\upsilon\tau\acute{o}\theta\epsilon\omicron\iota$ boli confusionem. Ostendit hoc, frustra ex imbecillitate humanæ naturæ impatientie peti patrocinium. (Synopsis.)

legat, substantiam seu naturam propriè denotari volunt, ac si diceret: Homo erat, et non angelus, quemadmodum Origenes annotavit, et eleganter exponit Chrysostomus in Catena, quam Comitatos noster interpretatus est, ubi rationem reddens, cur ita scriptor sacer exorsus sit: « Vitam, inquit, virtute illustrem explicaturus erat nostrà vivendi ratione longè superiorem. Ne quis igitur, certaminum ac patientie expectatâ magnitudine incredibili, peregrinâ quãdam et non humanâ eum naturâ predictum arbitretur, naturam primò ponit in conspectu, ut ejus institutum mire, quòd homo cùm esset unus è multis, virtute tamen multis antecelleret; commnem naturam indicavit, ut quod propositi peculiare erat ostenderet; quoniam ejusdem cum cæteris nature particeps, supra naturam etiam ea quæ homine majora sunt gessit. » Juxta Græcorum itaque expositionem, vox $\alpha\upsilon\tau\acute{o}\theta\epsilon\omicron\iota$, id est, homo denotat hoc loco humanæ naturæ imbecillitatem: quo sensu etiam infra, cap. 7, dicitur: *Quid est homo, quia magnificas eum?* Cui non absurdum est istud Psalmistæ: *Quid est homo, quòd memor es ejus?* quasi miretur plus vates, quòd cùm nihil sit in homine, quod divini amoris vim excitare possit, ejus tamen continuò Deus meminerit. Frequens nimirum sacris scriptoribus et valdè usitatus est istiuscemodi loquendi modus, ut dùm difficile quidpiam et arduum, quod humanas vires superet, explicare satagunt, personam prius, à quâ id perpetratum fuit, extenuent, quemadmodum pluribus Scripturæ locis et exemplis à Pinedâ nostro in hanc rem allatis confirmatur.

Secundò, et contrario ferè modo, pleriquè post Hieronymum et Bedam Latini per nomen vir non substantiam aut naturam, sed qualitatem ac virtutem animi volunt denotari; ut Job significetur minimè infirmus fuisse homuncio, sed vir verè fortis ac generosus, qui tam animosè cum demone ipso certaverit, tam fortiter illi resistit, vires ejus fregerit, et tartarum illum hostem generosissimè profligaverit, ac gloriose tandem de eodem triumpharit. Atque hæc acceptio est Hebræo textui conformior, ubi non est vox אָדָם Adam (quâ ad naturam hominis corpoream), neque vox אָנֹשׁ Enos (quâ ad substantiam ejus spiritalem sive animam designandam, ut solent Hebræi), sed nomen אִישׁ isch, quod virilè robur propriè connotat. Unde Eusebius lib. 11 de Preparatione evangelicâ cap. 6, de rectâ nominum apud Hebræos impositione agens, observat nomen אִישׁ isch, ab אִשׁ esch, quod ignem significat, derivari; eò quòd vir igneæ, id est, activæ, efficaciæ ac valide nature sit præ femina. Quo sensu ferè Herodotus in Polyhymnia dixit, *Hominis quidem esse multos, sed viros perpaucos.*

Tertiò Pineda noster hoc loco nomen illud vir, censet esse titulum honoris ac dignitatis, ita ut vir hic idem sit quod princeps aut rex. Hoc sensu Jacob filiis suis in Ægyptum reversuris: *Deferre*, inquit Gen. 43, 44, *viro munera*, principum significans Josephum, totius Ægypti prefectum. Plurimis Scripturæ locis eodem modo hæc vox accipitur, ut Numerorum cap. 27, vers. 18, et Actorum cap. 47, vers. 31.

Ceterùm, cùm S. Job toto hoc libro nobis tanquam absolutissimum solide virtutis, rare sapientie fortissimæque constantiæ spectaculum proponatur, magis mihi placeat media illa sententia, quæ nomen vir de virili robore exponit, ut sic à feminis per fortitudinem, à pueris per sapientiam, et à brutis per rationem distinguatur. Primò enim masculum fortitudinem, ut habeant necesse est, qui viri nomine gloriantur. Quapropter Jobus, cùm fuerit inter plagas adamantium, jure merito vir dicitur, ut ab uxore in blasphemias molliter resolutâ distinguatur. Licet enim, ut Chrysostomus ait hom. 25 in Genesim, similes essent in naturâ, dissimiles tamen erant in virtute. In eadem hæc significatio nomen hoc inferri accipitur, ubi Deus ad Jobum loquens c. 58, v. 5, ait: *Accinge sicut vir lumbos tuos.* Ad quem locum D. Gregorius lib. 28 Moralium cap. 4: « Scriptura, inquit, sacra viros vocare consuevit, qui vias Domini fortibus, et non dissolutis, aggressibus sequuntur. Unde et Sapientia in Proverbiis dicit 8, 4: *O viri, ad vos clamio*; ac si aperta diceret: *Ego non feminis, sed viris loquor, quia qui fluxâ mente sunt, mea verba percipere nequaquam possunt.* » Hæc, ut opinor, de causâ in Deuteronomio divini lege cautum erat, non vir et mulier commutatis inter se vestibus uterentur, non videlicet viri effeminentur: *Non inductur*, inquit, 22, 5, *mulier veste virili, nec vir veste feminæ.* Quorsum enim ea prohibitio aliter spectet, nisi, ut rectè divus Ambrosius, epist. 12 ad Irenæum exponit, non tam de vestibus quàm de moribus id dixerit. Debet igitur, quisvis viri nomen gerit, virilem quoque animam gestare, nec in feminam turpi ac molli conversatione degenerare.

Dicitur secundò vir, ut à puerili stultitiâ procul abesse significetur. Puer enim est, quantâvis ætate proventus, qui puerili stultitiâ vivit: quemadmodum vir dicendus est, quamvis infantiliter balbutiat, qui virilè prudentiâ vitam suam moderatur. Unde D. Ambrosius, ad illa verba Lucae, 1, 15: *Erât magnus coram Domino*: « Est, inquit, parvitas animæ, et pueritia virtutis, quæ scilicet tenentur illi qui apud Isaïam, 65, 20, *infantes dierum et pueri centum annorum* appellentur. » Et paulò post: « Anima, inquit, numerantur ætates non pro ratione temporis, sed pro qualitate virtutis, ut vir perfectus ille dicitur, qui carcat errore pueritiæ, et lubricum adolescentiæ animæ maturitate non sentiat. »

Tertiò dicitur vir, ut à belluis rationis expertibus per rationem distinguatur; quæ videri non debet exigua commendatio. Nam qui sine rationis freno in sua desideria præcipientes feruntur, indigni planè sunt, qui viri nomine appellentur; unde in Scripturis belluarum nomina istiusmodi hominibus accommodantur, quos viperas appellat Baptista, equos Jeremias, vulpeculas Salomon, jumenta David, lupos Christus, et sic de cæteris. Quæ loca D. Ambrosius serm. 40 in Psalmum 118 prudenter expendens: « Scriptura, inquit, eum hominem dicit qui est ad imaginem et similitudinem Dei; peccantem autem, non hominem, sed serpentem, aut equum hinnientem feminis, aut vulpeculam,

« aut iumentum vocare consuevit. » Et statim subdit : « Vide ne quod Deus tribuit amittas; postquam enim peccasti, aliud esse cupisti, et illud quod eras desisti; condemnaris autem in eo quod ipse mutatus es, ut clieres ex homine serpens, mulus, equus, vulpecula; his enim nominibus jam nos Scriptura damnauit, quia exuti celestis imaginis ornamento, etiam nomen hominis amittimus, qui gratiam hominis non tenemus. » Unde patet peccatores naturam humanam quodammodo abiecerit, et ab hominibus in iumenta degenerasse, ac solum iustum viri nomen commenerit. Nam, ut bene Philo Judæus lib. de Legibus non scriptis : « Hominem, inquit, Scriptura non vulgari loquendi formâ, sed per excellentiam vocat eum qui verè suo respondet nomini, eiectis ex animo immanensuetis, rabidus feriatque vitiorum affecibus; argumento est, quod post hominem (de Noe loquens) addit iustus; quia nemo iniustus est homo, sed potius hæstia humanâ formâ præclita. In solum autem iusticie sectatorem nomen hoc quadrat. » Job igitur cum ab omni muliebri mollitie alienissimus, et virili planè robore præditus, in aduersis æquè constans, atque in prosperis rebus moderatus, omnia de manu Domini acceperet, nec ullibi à recto virtutis tramite declinaret, iure optimo dignus erat, qui per excellentiam viri nomine insigniretur. Verùm non satis fuit sacro historico in genere virtum nominasse, nisi etiam ejus patris indicasset dicens :

IN TERRA HUS. Septuaginta legunt, ἐν γῆσι τῆς Ἀραβιᾶς, in regione Arabiide, seu Husiide, quæ ab Hus, filio Aram, et nepote Sem, ut in Genesi habetur, 10, 22, nomen accepit, et sita est inter montem Hermon ac Traconitidem regionem. Unde nonnulli etiam Jobum vocant Idumeum, alii Arabem appellant, Idumææ scilicet vel Arabiæ terminos extendendo. Exprimunt autem ejus patria regio profana, qualis erat Esau qui eam incolebat; et ut provinciam, inquit Chrysostomus hom. 2 de Patientiâ Job, ex quâ tantus fructus floruit, verè mireris, qualisque rosa in spinarum medio germinaverit. » Quemadmodum sancti miraculum esset, in terrâ sterili aridâque felices segetes provenire, ita planè mirandum, in vitiosâ regione viri probum et iustum educari. Plerumque enim à patriâ suos unusquisque mores haurit, adeo ut ipsa dici queat quasi altera natura, et miraculo simile sit, in malâ patriâ bonum incolam reperiri. Hæc itaque prima Jobi commendatio miraculi loco non eximenda, quod nimirum ipse vir sanctissimus de terrâ sceleratissimâ et idololatriæ dedita nasceretur. Hoc ipsum argumentum D. Gregorius lib. 1 Moralium cap. 4, verbis et exemplis illustrans : « Sanctus, inquit, vir ubi habitaverit dicitur, ut ejus meritum virtutis exprimitur, ut hoc ejus laudibus proficiat, quod bonus inter malos fuit. Neque enim valdè laudabile est, bonum esse cum bonis, sed, bonum esse cum malis. » Sicut enim gravioris culpæ est inter bonos bonum non esse, ita immensè est præconiū, bonum etiam inter malos extitisse. » Et confirmat exemplo ejusdem Jobi de se dicentis, 50, 29 : *Frater fui draconum et*

socius struthionum, hoc est : Inter homines bellis crudeliores meam non exui humanitatem; item exemplo Lot, de quo D. Petrus ait Epist. 2, cap. 2 vs 8 : *Aspectu et auditu justus erat, habitans apud eo, qui de die in diem animam justam iniquis operibus cruciabat*. « Nam iniquorum, inquit D. Gregorius, non delectando justus aures atque oculos, sed feriendo contagebat. » Ubi rectè observat Sanctus noster, non sine causâ Lot aspectu audituque iustum pronuntiare; quia nimirum hi duo sensus ad improborum societate venenum hauriunt, et veluti pestem quandam eorum quæ viderunt aut audierunt formas ad animum transmittunt. Admirabile profectò est, et humanæ excelsæ conditionem, à visis auditisque non tangi; anguem continè audire sibilantem, videre basiliscum, aut à basilisco videri, et nullum ab angue aut basilisco pati detrimentum; vel sic utraque hæc animi ostia obserare, ut eum ubique passim occurrant, non tamen animum coinquinent turpium imagines objectorum. Amplissimâ proinde laude atque admiratione dignissimæ est B. Job, qui loco tam lubrico steterit, neque lapsus sit, ubi erat periculum ruinæ manifestum, nempe in consuetudine hominum improbissimorum; inter quos dici vix potest, quàm multa peccandi pericula occurrant, uti eleganter describit D. Cyrilianus lib. de Singularitate clericorum dicens : « Mala conversatio corruptionem seminat, cupiditatem concipit, ignominiam parit, iram concitat, porrigit furiam, lasciviam pascit, petulantiam nutrit, casus exaltat, ruinas ædificat, perditione gaudet, interitum effovet, confusionem mercatur, thesaurizat opprobrium, criminationes exaggerat, accusationes inflammat, et catervatim in fæscem glomerans numerosas cindagnes captivorum, per infinita dedecora simplices et mortes invehit in perniciem perditurum. » Sic ille luculenter. Quis igitur in consortio hominum impiorum tam multos laqueos tendentium, tam multas insidias machinantium, liber et illesus evadet? Quòd si quispiam se nunquam implicari aut irretiri patitur, magnam profectò laudem promeretur. Nam, ut rectè S. Bernardus Epist. 24, ad Hagonem scribit : « Inter bonos bonum esse, salutem habet; inter malos vero et eorum laudem : illud tante facilitatis est, quante et securitatis; hoc tante virtutis, quante et difficultatis. » Quale nempe est illud, tangere picem, et non inquiri ex eâ? in igne sine læsione versari? et in tenebris absque caligine esse? ubi alludit sanctus doctor ad illa tria Scripturæ loca, scilicet : *Qui tangit picem inquinabitur ab eâ*, Ezech. 13, 4; item ad illud : *In medio ignis non sum exstinctus*, Ezech. 51, 6; denique ad istud : *Factæ sunt tenebræ horribiles in universâ terrâ Ægypti tribus diebus; ubiqueque autem habitabant filii Israel lux erat*, Exod. 10, 22. Quis scilicet non minoris difficultatis sit, in consortio peccatorum non peccare, quàm in picem non incidere, in igne non comburi, in tenebris non caligare. Et in eandem rem ponderat ibidem Bernardus hoc prodigium sanctitatis in tenebris collucentis et in Christo Domino et in Davide extitisse : Nam de Christo Domino dicitur Joan. 1, 5 :

Lux in tenebris lucet, et tenebræ eam non comprehendunt; quia nimirum inter tam multa hominum peccata exiit *ἀπαρτητός*, hoc est, *absque peccato*. David autem de semetipso canit : *Habitavi cum habitantibus Cedar*, Psalm. 119, 5, hoc est, cum habitantibus tenebras; ubi non dicit se habitasse tenebras, sed cum habitantibus tenebras, ac si aliis vitiorum tenebris occæcatis, ipsi soli divinæ lucis radius affluisset.

Eandem prorsus ob causam ceteri quoque patriarchæ tantam apud Deum gratiam invenerunt, tantamque benevolentiam sibi conciliant, quòd nimirum etiam ipsi inter improbos probè vixissent, et inter peccatores à peccato abstinissent. Id quod D. Chrysostomus in Psalm. 11 eleganter expendens : « Ideo inquit, sunt vel maxime beati iudicandi veteres, non quòd rectè se gesserint, sed quòd tunc, cum magna esset virtutis sterilitas, et nusquam appareret qui se rectè gereret. » Et rem ipsam exemplis illustrans addit : « Hoc significans Scriptura dicebat, Gen. 6, 9 : *Noë justus in generatione sua*. » Quasi non tam ipsa per se iustitia quàm iustitia in generatione sua, hoc est, inter improbos homines, præcipuè commendetur, quemadmodum ibidem Chrysostomus luculentissè id exponens subiungit : « Propterea admiramur Abraham, quòd propterea Lot, propterea Moysen, quòd veluti in profundâ nocte stelle apparebant, et tanquam rose inter spinas, et oves inter lupos innumerabiles. » Eoquid igitur mirum, si tam grati Deo acciderent, qui tantas pro eo difficultatum moles superarent, et se potius ab uno Deo ad pietatem duci quàm ab innumeris peccatoribus ad impietatem trahi paterentur.

Hic obiter notandum, non tantum inter Judæos, sed etiam inter gentes jam inde ab initio Deum fideles et electos suos amicos habuisse, qui etiam in medio gentis prave atque perverse habitarent, summâ tamen vitæ innocentia et in Deum pietate excelebant. Tales præter Jobum olim fuerunt Abimelech et Melchisedech, necnon Jethro in Madian, et alii in Mesopotamiâ, filii Ammon, et Moab ex Lot, Æthiopes ex Ceturâ, alique, quorum nomina sunt in libro vitæ. Postquam ergo scriptor sacer viri patriam indicavit, proprium quoque nomen ejus expressit.

Notum Jo. Quatuor omnino apud Interpretes invenio hujus nominis interpretationes : ac prima quidem etymologia conformior et magis propria videtur, quem tradunt S. Gregorius, Philippus Presbyter, Chrysostomus, et S. Hieronymus de Nominibus Hebraicis, qui *gemenem, dolentem, ululantem* interpretantur, à radice *יָבַב* *yabab*, quod verbum semel duntaxat in Scripturâ reperitur, scilicet Judicium quinto capite, ubi legitur v. 28 : *Per fenestram aspiciens ululabat mater ejus, vel, ut S. Hieronymus vertit, ejulabat*. Notant autem Hebraice lingue professores, verbum illud propriè bellicum clamorem denotare; quòd etiam in Jobi cum infernali hoste certamina optime quadrat. Aliam hujus nominis etymologiam tradit Origenes hom. 14 in cap. 11 Josue, derivando illud à radice *יָבַב* *yabab*, quòd *inimicari* seu *odio haberi* significat; ita ut Job in passivâ significatione idem sit quod

inimicatus, sive *patientis inimicitias*, utpote qui demonis et amicorum insuper suorum inimicitias sanè pernoctas sustinuerit. Quòd si primam etymologiam sequi volueris, *יָבַב* Job idem nomen erit cum *יָבַב* *Jobab*, ascito tantum N, quòd Hebræi, et præsertim Syri atque Arabes, teste Postelio in Arabiâ Grammaticâ, sopsissimè præfigunt. Sin secundam secutus fueris, tunc diversum erit nomen, et Job fuerit binomius. Tertia hujus nominis interpretatio est Didymi in Catenâ, cui Job idem est quòd patiens; id quod cum virtute tolerantia, quæ in hoc sancto viro præcipuè eluxit, magis quàm cum nominis ipsius etymologiâ congruit. Neque verò ad hoc comprehendendum magno perè mihi laborandum censeo, cum hoc præ ceteris ferè sanctis sit Jobi peculiare encomium, ut patientissimus appelleret, adeo ut *ἀνεπαρκωτός*; per Jobum patiens intelligatur, Jobique patientia impietatem in proverbium aliter; ita ut virtus illa in ipso adeò excolleat, ut fœet aliis etiam quàm plurimis virtutum splendoribus effulgeret, ab hæc tamen potissimum nomen accepit. Quarta denique hujus nominis interpretatio est D. Cyrpiani adversus Judæos, ubi illud interpretatur, ac si idem sit quòd *charissimus Deo*, quòd quidem ex ipsâ nominis sive Hebræi, sive Syriaci Arabice etymologia eriri posse non immerito perquam difficile censet Pineda; hæc tamen interpretationem ipsi jure optime congruere nemo prudens infabulatur, quandoquidem ipsemet Deus de ipso apertè testetur, Job 1, 8, *quòd non sit ei similis in terrâ, homo simplex et rectus*; ita ut in Jobo, tanquam filio suo charissimo, præ ceteris dilecto sibi maxime Deus complacuerit, quemadmodum illa verba in talibus circumstantiis prolata manifestè declarant.

Ex quibus liquè patet quàm optè omnes quatuor jam allatæ nominis Jobi interpretationes in personam ejus quadrent; modò superest ut mysteria quæ eidem insinuatur, cum non minus nominis significatione quàm dolorum similitudine Christi tyrum gesserit, expendamus. Ac primam quidem interpretationem, eamque Hebræici nominis etymologiam conformiorem, quâ *Job dolens* significatur, Christo Domino tanquam vero Jobi archetypo imprimis congruere, nulli dubium esse potest, qui ipsum ab Isaiâ, 55, 5, *virum dolorum, et scientem infirmitatem*, dici intellexerit, quoniam *verè languores nostros ipse tulit, et dolores nostros ipse portavit; et putavimus eum quasi leprosum, et percussum à Deo, et humiliatum*. Tantorum deinde causam dolorum reddens ibidem propheta subdit : *Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras; attritus est propter scelera nostra*. Quando nimirum ardentissimo salutis nostræ desiderio inflammatus, ut pro peccatis omnium cumulatissimè Deo satisfaceret, innumeris sese approbriis ac contumeliis, necnon acerbissimis gravissimisque tormentis suâ sponte objecit, et in cruce tandem inter latrones summâ cum ignominie notâ protosum pro nobis sanguinem vitæque profudit, quemadmodum toto ferè capite quinquagesimo tercio disertissimè propheta descripsit, ut non immerito Christus per Jobum figu-

ratus, ob tormentorum quae sustinuit magnitudinem, aequè ac Job, imò magis primario *genens* ac *dolens* dici debeat.

Eadem planè ratio est de reliquis quoque nominis Job significationibus quae aequari aut etiam potiori iure Christo quam Job congruunt. Quis enim tres capitales animae nostrae hostes, diabolum dico, mundum et carnem vel adeò sibi infestos atque inimicos habuit, vel tam perfecto illos odio persecutus fuit ac Christus qui bellum iudiciarum expers eis indixit, et fortissimè illos superavit, ac de victis gloriosissimè triumphavit? Quis item tam temerarius sit aut effrons, qui vel palmam patientiae, vel divinae praerogativam dilectionis à quoquam Christo praeberi unquam posse existimet, cum et ipse *Deus patientiae* sit, Rom. 13, 5, et Filius ille dilectus, in quo celestis fuit Patris complacuit, Math. 3, 17? Unde nullum superesse potest dubium, quin etiam duae ille postremo, scilicet *patientis ac Deo charissimi*, nominis Job interpretationes praè Jobo excellentius ipsi Christo conveniant. Haec de Jobi nomine ejusdemque interpretatione dicta sufficiunt; nunc ipsum quod sequitur tanti viri elogium consideremus.

ET ERAT VIR ILLE SIMPLEX (1). Prima viri justis simplicitatis est commendatio, de qua, prout virtus est, non satis inter sapientes et pios scriptores convenit. Hinc D. Thomas secundà secundae quaest. 3, art. 3, ad 5, subiecit illam virtuti veritatis, à qua vult ipsam solà ratione distingui, docetque simplicitatem nominari ex eo quòd non tendat in diversa, neque aliud interius intendat quam praetendat exterius; neque futurum illud verbis moribus admisceat: hausit nimirum illud ex oraculis divinis, quae simplicitatem non raro pro veritate accipiunt, ut in Proverbiis, ubi Septuaginta legunt cap. 28, v. 6, *Προσηγορεύει ἐν ἀβάσις, vadens in veritate*, Vulgata reddidit: *Ambulans in simplicitate*; et hoc ipso Jobi versiculo, ubi interpres noster legit, *simplex*, Graeci habent, *ἀπλοῦς, verax*, quasi omnino idem sint veritas et simplicitas.

Non pauci quoque Patres Graeci simplicitatem pro *ἀνεπαίσθητος* sive *injuriarum oblivione* accipiunt, eandem referunt ad aequabilem illum animi statum, qui nullis valeat turbulentis affectionibus commoveri, aut ad injuriarum ultionem concitari. Hoc modo Magnus Basilius in Regulis brevioribus, interrogatione 245, exponit dictum illud Servatoris Math. 10, 16: *Estote simplices sicut columbae*. « Simplex sicut columba est, qui ne cogitat quidem de ulciscendo adversario, sed bene de illo mereri perseverat. » Eodem ferè sensu S. Chrysostomus, homil. 24 in Matthaeum, eandem Christi Domini sententiam explicat; et S. Gregorius Nazianzenus orat. 19, patrem suum ab hâc potissimum virtute laudans, et cum B. Stephano componens, describit simplicitatem, *mores dolii expertes, atque injuriarum oblivionem*. Alii simplicitatem defi-

(1) Simplex, *ἁπλοῦς*, perfectus, integer, vitâ scilicet, i. e., inculpatus. Respicit externam justitiam erga homines. Vir sine fœco vel simulatione. Fons hic est totius probitatis, in corde scilicet. (Synopsis.)

nium esse vitæ perfectionem; quod confirmant ex Hebraeo textu, in quo *ἁπλοῦς tam*, hoc loco legitur; quae vox *perfectum, innocentem, integrum, immaculatum* significat. Unde in sacris Litteris simplicitas non raro innocentiae perfectione nuncupatur. Sic David de se confitebatur: *Quantum ego in innocentia meo ingressus sum*, Psal. 25, 4, ubi pro innocentia vertit Aquila in *ἀπλοῦς, in simplicitate*; quemadmodum etiam S. Hieronymus reddidit: *Quia ego in simplicitate meâ ambulavi*. Symmachus legit, in *ἀπλοῦς, in puritate à maculis*; Cajetanus verò in *perfectione meâ*. Sic in Genesi, 17, 4, illud quod ad Abraham dicit Dominus: *Ambula coram me, et esto perfectus*, in Hebraeo est: *Et esto simplex*; ut intelligamus simplicitatem, eximiam quandam esse vitæ rationem virtutibus omnibus absolutam, in conspectu Dei pretiosam, quod Deo placitissimam perfectionem; quam etiam uno verbo innocentiam appellamus, cum abest ab animo scelus, à moribus macula, et veluti in ci-thara, sic in mente ac voluntate est virtutum omnium suavissima symphonia, quae Deo, angelis et hominibus summam afferat voluptatem. Hoc Septuaginta clarius expresserunt, dum sententiam modò allatam sic vertunt: *Ἐξαλειψὲν ὁὐρανὸν ἡμᾶς, καὶ γῆρα ἄκαταρτος, place in conspectu meo, et esto inculpabilis*; sive: *Complace coram me, et esto sine querelâ*; significantes candidam illam simplicitatem et morum innocentiam Deo longè gratissimam accidere, atque in eadem sibi complacere; quam propterea Innocentius papa VIII (teste Onuphrio in Vita ejus) adeò adamavit, ut symboli loco Davidis illum versum Psal. 25, 11, elegerit: *Ego autem in innocentia meâ ingressus sum*; vel, ut vertit Telesphorus item papa: *In simplicitate meâ gradiar*. In hâc ergo significatione *vir simplex* idem est ac integer, quasi è diverso vir duplex ser versusus homo integer non sit, sed defectivus et dimidiatus. Quod ænigmati non absimile videri potest, quomodo videlicet homo simplex integer homo sit, et homo duplex aut multiplex integer non sit; ac si additio rei rem ipsam minuat, et ablatio substantiæ substantiam augeat; et à simplicitate sit homo integer et completè homo, et à multiplicitate sit nullus et dimidiatus. Verum homo acutus et multiplex integer homo non est, quia non satis homo est, sed quid monstro simile, et poetica vel dialectica chimera. Deficit enim à substantiâ hominis, et descendit à rationali naturâ, qui vafrilitè et mendaci versutia se malitiosè multiplicat, et ac incremento decrescit, à multiplicatione dimidiatur. Unde duplicitas et versutia est contumelia naturæ et dedecus humanitatis.

He tam variae Patrum ac doctorum de simplicitate opiniones ortæ videntur ex naturæ et ingenii columbae consideratione, quam Christus in Evangelio velut ejusdem hieroglyphicum et exemplar proponit. Omnibus quippe notum est columbam avem esse mansuetam, simplicem, innoxiam, et, ut Graeci Patres loquuntur, *ἀπλοῦς, expertem pravitatis*. De qua loquens Rupertus lib. 3 in Cantica: « Simplicitas, inquit, columbarum septem habet insignia virtutum natura-

rum. Haec namque avicula primum sine felle est; deinde nihil vivum comedit, pullos alienos nutrit, grana semper candidiora colligit, etc. Quibus similia jam ante dixerat divus Cyrilianus lib. de unitate Ecclesiae, esse nimirum columbam *simplex animal et lectum, non felle amarum, non moribus sarvum, non sanguinem laceratione violentum*, etc. Haec et similia cum apud se divini Patres expenderent, in mansuetudine nullam ultionem appetente, atque omni amarulentia carente, aut etiam in patientis animi aequalitate omnis perturbationis experte, præcipuam simplicitatis laudem collocarunt. Hæc videtur favere nomen ipsum Hebraeum *יָוֵן ioanah*, id est, *columba*, quòd à *יָוֵן ioanah* derivatur, hoc est, *marore affecti, affixit, oppressit*. Columbam autem sic dictam volunt, quòd cum accipitrum et aliarum avium rapacium violentis unguibus exponatur, ipsa tamen nullis à naturâ armis instructa sit ad inferendam aut propulsandam injuriam. Hinc Tertullianus lib. de Baptismo cap. 8, columbam vocat *animal simplicitatis et innocentiae*, censetque cum nonnullis scriptoribus, evangelicam simplicitatem tantoperè à Christo commendatam ipsam esse innocentiam, quam item lib. de Cultu fœminarum Graeco verbo usus nominat *ἀκαταρτος*. Pulchrè autem Epiphanius contra Colorbasios hæresi 55, tria notat ob quae Ecclesia in Cantico columba nuncupetur; scilicet *ἁπλοῦς, τὸ ἄκαταρτος, τὸ ἴσχυρον καὶ καθαρόν, ὁ ἰσχυροῦς, mansuetudinem et puritatem*; quae communi uno nomine *simplicitas* appellantur. Ac de innocentia quidem ac mansuetudine patet ex jam dictis; de puritate verò animi quoque clarum est, illum in Scripturâ cordis simplicitatem nuncupari, ut cum monet Sapiens in simplicitate cordis querere Deum, Sap. 1, 4, quam S. Augustinus *manditiam* interpretatur, alii verò sinceritatem animi ab omni dolo ac fraude alieni; quam *Deus ἀκαταρτοῦς*, id est, affectuum ac cogitationum cordis cognitor, potissimum respicit ac requirit. Quare sapienter item Salomon 1 Paral. 29, 17: *Scio, inquit, Deus meus, quòd probes corda, et simplicitatem diligas; unde et ego in simplicitate cordis mei lætus obtuli universa hæc*; ubi *simplicitas cordis* pro liberali animo ac prompto affectu commodè accipi potest, sic ut voluntas plena sit, nullo avaritiæ studio restricta, neque ulla intentione sinistra in transversum acta. Et quidem ab Apostolo simplicitas eo sensu sumi videtur cum ait Rom. 12, 8: *Qui tribuit in simplicitate*, id est, animo liberali, et quantum ratio ac facultates ferunt; quo sensu item, 2 Cor. 9, 15, commendat *simplicitatem communicationis*, hoc est, largam honorum erogationem ad pauperum et egenorum inopiam sublevandam, ibidemque, vers. 11, optat ut abundet in omnem simplicitatem, id est, habeant unde copiosè aliorum necessitates valeant subvenire. Eodem prorsus sensu S. Jacobus in canonica sua Epistolâ Dei munificentiæ et effusam liberalitatem extollere volens, *Qui dat*, inquit c. 1, v. 5, *omnibus affluenter*; ubi in Graeco est *ἀπλοῦς*, propriè *simpliciter*, quemadmodum vertit Vatablus; divino tamen judicio interpres noster posuit *affluenter*, ut simplicitatis abundantiam indica-

ret. Ex quibus omnibus abundè liquet, quam non otiosè vox illa *simplex* in ipso narrationis exordio sit proposita, cum per eam minimè vulgaris, sed præcipua quaedam animi virtus designetur, scilicet puritas, veritas, benignitas, liberalitas et innocentia, omnis falsitatis, simulationis et peccati experta atque impermixta, quae virtutis hujus non vulgaris est laus, ob quam primo ipsam loco inter heroicas Jobi virtutes recenset Scriptura, quâ sine reliquæ non possint consistere. Unde Salomon Prov. 11, 3: *Simplicitas, inquit, justorum dirigit eos*. Nam si adsit fœcus, tenebrosus erit qui justus videri vult, atque adeò in viis suis facilè aberrabit. Rem hanc ipsemet Dominus noster, aeterna lux et veritas, in Evangelio Luc. 11, 54, perpulchrè oculi simplicis metaphorâ illustrat, qui quidem instar lucernæ ejusdam sit corporis totius: *Si enim, inquit, oculus tuus fuerit simplex, id est, nullis pravis humoribus permixtus, totum corpus tuum lucidum erit*; hoc est, illuminabitur sic ut omnia membra ritè suo munere fungantur, et in operatione suâ, non secus atque accessi in domo lucernâ omnes qui ingrediuntur, ne alieni impingant, dirigantur; *si autem nequam fuerit, id est, vitiosis humoribus infectus, etiam corpus tuum tenebrosus erit*, membris reliquis non aliter quam in caeco suas functions obire valebitis. Significat nempe Dominus hanc metaphorâ, mente (quae oculus animæ est) sanâ, et veritate undequaque instructâ, nihilque fœci admitti habente, externas quoque hominis operationes esse rectas; illâ verò errore aut pravis affectionibus occæcatâ, operationes quoque pravas et obliquas existere. Atque hoc est quod Sapiens ait: *Simplicitas justorum dirigit eos*, quae cum Jobi quoque laus prima fuerit, rectitudinem exinde illi aptè adjungi dicens:

ET RECTUS (1). Rectitudo nimirum et simplicitas mirâ inter se consensione conspirant, ut propemodum unum et idem esse videantur, et in divinis paginis idem sit rectus qui simplex. Hinc apud Salomonem in Ecclesiaste 7, 50, ubi noster interpres legit: *Fecit hominem rectum*, Chaldaeus vertit, *innocentem*; Epiphanius hæresi 77, reddidit: *ἁπλοῦς ἐστὶν ὁ ἀβελόητος καὶ σωφρων, fecit hominem simplicem et prudentem*. Ad quem locum Thaumaturgus quoque Gregorius in Metaphrasi suâ rectitudinem illam animi simplicitatem exponit. Hinc Christum item Dominum, qui simplicitatis et innocentiae laude omnes longè superavit, ab Isaiâ *rectissimum* nuncupari existimo cum ait 44, 2: *Noli timere, serve meus Jacob, et rectissimus, quem elegi*; ubi pro rectissimo Septuaginta reddunt, *ἁπλοῦς, in Hebraeo fonte est יָוֵן iscarum*; quod *rectum, dilectum, videntem et caventem* significat. Quae omnia in simplicem ac rectum animum optime quadrant, utpote qui vitiorum et errorum nebulis detersis, in clarissimâ gratiae ac veritatis luce versetur, ut jure merito *Israel*, id est, *videns Deum*, appellari pos-

(1) *Et rectus*, *יָוֵן* Graecis *ἀπλοῦς*, quo significatur interna rectitudo, pura conscientia. Includit hoc officium erga proximum, quod hic nemini nocet, sed sumi cuique reddit. (Synopsis.)

sit. Quae simplicis et mundi cordis est prerogativa singularis, ex qua cum liquidissimum ac iuge gaudium in animum redundat, ad divinas quoque laudes iugiter decantandas excitatur. Sed ante omnia dilectus Deo est, et diligit Deum, quemadmodum in Cantico disertis verbis declaratur 1, 4: *Recti diligunt te*; vel, ut in Hebraeo est, *rectitudines diligunt te*; ut illam simplicem rectitudinem et rectam simplicitatem undique perfectam et amicum Deo intelligamus, in qua omnis virtutum essentia et rectitudo consistit, omni civitate et iniquitate submotâ. Haec igitur ut virtutem omnibus suis numeris absolutam et undequaque perfectam constituat, quinque potissimum in nobis rectificet necesse est, scilicet iudicium, intentionem, affectum, locutionem et opus ipsum, ne quid in eis maneat aut distortum reperitur.

Ac prima quidem animi rectitudo, quae *iudicii veritas* nuncupatur, sita est in ejusdem cum eo quod verum est conformitate, absque ulla in id quod falsum aut erroneum vel temerè præsumptum sibi deviatione. Quò spectat illa Davidis monitio dicentis Psalm. 37, 3: *Recta iudicate, filii hominum*, quod tertium Christum in novo Testamento inculcans Joan. 7, 24: *Iustum, iudicium iudicate*.

Secunda rectitudo est *intentionis*, quae in finem ultimum, qui Deus est, aut saltem in proximum et proprium virtutis alioquin scopum recta dirigitur, neque aliò usquam detorqueatur. Nam *iustum*, inquit Sapiens 10, 10, *deducit Dominus per vias rectas, et ostendit illi regnum Dei*; ad quod scilicet vis recte tendunt. Hanc Christus quoque nobis in Evangelio Matth. 6, 12, per simplicem oculum totum corpus illustrantem designavit; quem Patres passim pro recta intentione accipiunt; cuius tantam docent esse necessitatem, ut sine illâ nullum esse opus bonum, et cum illâ nullum esse malum possit.

Tertia rectitudo est *affectus*, quo solum verum bonum, quod honestum ac Deo gratum sit, desideratur; nec ad ullum bonum terrenum, humile aut caducum, quantumcumque etiam sensibus amabile appareat, vitiosè incurvatur. Atque haec est quam David cordis rectitudinem appellat, et ubique commendat, utpote quae nos intus Dei amicos et praesidio illius tutos efficit, *qui saluos facit rectos corde*, Psalm. 7, 11. Quos S. Basilus in hunc Psalmum scribens, exponit esse illos qui animum reinvent in neutram partem studio malitiae aut errore vergentem, sed ad virtutis medium continenter directum.

Quarta est *rectitudo locutionis*, quae verborum veritas vocatur, et in eorundem cum ipsâ mente conformitate consistit; haec omnem falsitatem, dolum malum, mendaciam, cavillationem caeteraque lingua vitia, tanquam presentissimas humanae societatis pestes, penitus eliminat et excludit, ut non immerito Apostolus illam perfecte virtutis argumentum esse voluerit dicens: *Si quis verbo non offendit, hic perfectus est vir*, Jac. 3, 2; unde etiam in fine capituli huius tanquam certum perfectionis testimonium, quo vita ipsius probitas comprobetur, de Jobo dicitur 1, 22:

In omnibus his non peccavit Job labiis suis.

Quinta denique *est operis rectitudo*, quae nec ad dexteram nec ad sinistram declinat, neque in vitiorum extrema per excessum defectumque deflectit. Haec est illa via sive semita, quae in sacris Litteris recta nominatur, cum dicitur Luc. 5, 4: *Rectas facite semitas ejus*. Omnem porro hanc rectitudinem in se continet et confert spiritus ille, quem sibi David exoptabat dicens Psalm. 50, 12: *Spiritus rectum innova in visceribus meis*; et quem Deus primis parentibus in felicissimo illo innocentia statu benignè contulerat, de quo Ecclesiastes supra citatus 7, 50, ait, *quod fecerit Deus hominem rectum*.

Cum igitur Job simpliciter et absolute *rectus* nominetur, omnem omnino jam recensitam rectitudinem, et quidem in gradu perfecto, habuisse significatur. Omitto alias rectitudinis interpretationes, quas Pineda et Sanctius afferunt, qui hoc loco illum pro gratâ apud homines amabilitate et aequitate accipi posse putant: hic tantum moneo vocem illam *deus*, id est, *iustus*, quam Septuaginta pro *recto* vertunt, non de singulari illâ virtute, qua unicuique quod suum est redditur, intelligendam esse, sed magis amplè sumendam, pro virtute generali quae iustitiam universam et omnem simul honestatem complectitur. Quo sensu vox *iustus* in Scripturis saepeverum usurpatur, ut in illo Apostoli, Rom. 1, 47: *Iustus autem ex fide venit*. Sapiens quoque simili sensu ait 3, 1: *Iustorum animae in manibus Dei sunt*. Et alibi 3, 16: *Iusti autem in perpetuum vivunt*. Similiter vox *deus*, id est, *verus sine veras*, haudquaquam tam strictè sumenda est, ut ad eam qui in solis dictis relinquit veritatem significandam restringatur, sed amplissime sumenda, ut universam veritatem, scilicet iustitiae et vite complectatur. Eodem modo vox *improbus*, *irreprehensibilis, inculpatus, sine querelâ*; item *emphas*, id est, in quo ne monus quidem ipse carere aliquid possit, quam latissime accipi debet, ut omnem probris culpam, vitium et defectum neget et excludat (quoad scilicet humana conditio permittit), omnimodam verò, quae quidem cum divina gratâ obtineri ac servari possit, connotet integritatem. Sed unde haec tanta Jobo integritas? utique à timore Domini, qui est initium sapientiae. Quapropter additur:

Ac **TIMENS DEUM** (1). Septuaginta vertunt *θεοσεβας, colens Deum*. Timor enim et horror, et similia (at bene notat Sanctius noster) observantiam sapientiae religionem significant, quam Deo rerum omnium conditori ac Domino, à quo et prospera sperantur, et adversa timeantur, exhibemus. Indicat hoc ipsum *latrice* vocabulum, quod soli Deo colendo à sanctis Patribus et eruditissimis theologis attributum est (et idcirco hic per timorem intelligi docet Pineda), quod sacri cuiusdam horrores magnitudinem significat, ut ex Graeci verbi etymologica ratione patet. Est enim *ταπεινόμενος*, cui adjoinitur *λα* particula, significationem augens; unde *ταπεινός* nihil est aliud, nisi Dei cultus cum in-

(1) Tangit causam verò sanctitatis, nempe pietatem erga Deum. (Synopsis.)

genti reverentis animi metu conjunctus. Hinc etiam *terror* apud Graecos Dei nomen invenit, quibus dicitur: *idem est quod timor*; unde natum *θεός*, sive Deus, ut epist. 2 Clemens Romanus observavit. Hinc spectat quoque scholiasta Sixtiorum Bibliorum doctissimi hominis animadversio, qui ad verbum nomen huius capituli notat in Septuaginta, instinctu plane divino, *θεοσεβας*, id est, *cultum Dei*, passim verbi pro *timore*; quòd nimirum sacer ille timor praestantissimus quidam Dei cultus censeatur. Ex eo enim quòd praestantissimam et incomparabilem illam majestatem reverentur, oritur in animo timor ille sanctus, et admiratione ac demissione plenissimus; quo fit, ut neque ceulos cum evangelico Publicano, Luc. 18, 15, in caelum attollere, et vix affari Numen divinum audeamus, sed abieci in terram prosternamur. Unde theologi Hebraeorum *reverentiam* vocare solent *תורת אלהים*, hoc est, *timorem*. Hinc quod Evangelista legit, *Deum tantum adorabis*, Matth. 4, 10, in Deuteronomio, 6, 15, iuxta textum Hebraicum, legitur *timebis*, hoc est, *revereberis*. Ista nimirum timida reverentia probi ac religiosi animi nota est, Deum ut amabilissimum Dominum, et supra naturam omnem evehum venerantis atque adorantis, cuius praestantiam admirabilem vel excollicet colligere, quòd perfectio legis illi tribuatur. Unde Ecclesiastes aures suas monitiones brevi haec, sed gravissima sententiâ concludit 12, 15, *Deum time*; cuius deinde rationem addit: *Hoc est enim omnis homo, id est, in hoc uno tota hominis perfectio consistit. Quem locum S. Hieronymus exponens ait intelligendum esse de timore omnibus virtutibus consummato; quem Salomon quidem principium, Prov. 1, 7; vel, ut in Hebraeo est, וירא *reschit*, hoc est, *caput*; filius verò Sirach Eccli. 12, 15, *coronam sapientiae* nuncupavit, ad eximiam ejus dignitatem atque excellentiam declarandam. Hinc etiam Scriptura sacra, quando illustrium virorum laudes ac virtutes commemorat, sacrosanctum hunc Domini timorem postremo, et quasi coronidis locò imponere consuevit, quo tota virtutum fabrica splendidissime coronetur. Sic in evangelio Luc. 2, 25, senex ille Simeon morum non minus quam capillorum candore conspicuus, et in Actis Apostolorum 10, 2, Cornelius ille bellator Centurio, post amplissimas iustitiae ac religionis laudes, à timore Domini potissimum commendantur. Quin et Isaias Christi Domini ac Servatoris nostri prerogativas vaticinando enumerans, postquam futurum dixisset ut regnasset super eum spiritus sapientiae et intellectus, etc., ad extremum committat oratione, tanquam aliquid majus grandisque allaturus, cap. 11, v. 5: *Et replebit*, inquit, *eum spiritus timoris Domini*; ubi pro *replebit*, in Hebraeo est *תורה* *haricho*, quod *odorari*, aut *olere*, vel *respirare*, aut *spirare faciet*, interpretatur. Ut sit sensus: *Odoriferum faciet illum spiritus timoris Domini*; vel: *Spiritus illum olere faciet timorem Domini*, ita scilicet ut longè latèque salutiferum timoris Domini odorem spargat, quo contra noxium peccati halitum praemuniamur, et suavissima virtutum omnium fragrantia perfundamur. Vel *respirare* ejus erit in timore*

Domini; aut, *eum spirare faciat timorem Domini*; ita nimirum ut tota Christi vita nihil aliud quam continua quadam timoris Domini spiratio ac respiratio esse significetur. Sic igitur etiam hoc loco cum ab animi simplicitate ac morum rectitudine, quae virtutes omnino sunt clarissimae atque divinae, Jobum commendasset, illis deinde hanc veluti coronam adiecit, *ac timens Deum*: quasi à timore Domini splendorem omnem suum gratiamque habuisse insinuatur. Quantum porro Jobus in athleticis suis certaminibus à timore Domini robar et praesidium accepit, toto deinceps libro luculenter declarabitur, è quo satis patebit ipsam spiritu timoris Domini haud leviter duntaxat tinctum aut affusum, sed penitus imbutum ac repletum fuisse; cuius odorem longè fragrantissimum ad salutem plurimum undique diffundit. Ne igitur timorem istum Domini adeò celebratum in Jobo sterilem et sine fructu extitisse opineris, illud subiungit:

Et **RECEDENS A MALO** (1). Septuaginta vertunt: *ἀπομακρυνόμενος ἀπὸ παντὸς πονηροῦ πράγματος, abstineas ab omni pravo opere*. Qui primus est iustitiae gradus, et timoris Domini effectus longè saluberrimus, siquidem religiosus ille Dea metus omnium est remora vitiorum, aculeus verò ad virtutem, quo praecipue sunt partes iustitiae christianae. Quod autem à maliciose revocet est meo iudicio notius quam ut ulla indiget probatione; reprimit enim furiosum illum animi impetum, quo corrupte naturae vitio ad omne scelus et flagitium incitatur, suggeritque vires ad insulsum iniuncti caecodemonis fortiter retundendos, et insidias carnis illicebrias, quibus plurimi male pereunt, prudenter evitandas. Unde reges Vates divino sacè iudicio timorem Domini vocat legislatorem, utpote novissimam sapientissimum omnia vitia prohibentem: *Constituere*, inquit Psal. 9, 21, *legislatorem super eos*, ubi S. Chrysostomus subtiliter animadvertit ab Aquilâ legi: *θεός, Κύριος, φέρεται ἀπὸ τοῦ, pone, Domine, terrorem eis*; quomodo etiam vertit S. Hieronymus, nec multò aliter Theodotian: *Καταστήσαν, Κύριος, φόβος αὐτοῖς, et affio in loco idem aureus ille doctor, hom. 2 ad populum Antiochenum, timoram eundem appellat *χάλενον*, id est, *frenam*, quo scilicet impotentes animi affectiones coercerentur, et in gymnasium rationis rediguntur. Quod sibi usi fuisse Job ipse fatetur dicens 51, 25: *Semper quasi tumentes super me fluctus timui Domini*, ubi Septuaginta vertunt, *φόβος Κυρίου συνέχευε με, timor Domini continebat me*; haud obscure insinuas se timoris huius beneficio ab omni malo declinasse, ac rectum virtutis iter tenuisse, hoc nempe veluti freno se regens; attonitè semper erat pietato distentus, ne quid sibi excidiret pateretur, quod amore erga Deum suum reverentiamque dehonestaret; ad hunc tanquam ad sacram anchoram in cunctis tenta-*

(1) Id est, à peccato, ab omni specie mali, q. d.: Tollis viribus se à malo subtrahit, et à vitis illius regeat. Nota quòd non dicitur eum sapientem, (cisi in rebus naturalibus talis fuerit) fortè ut ostendat sanctitatem laudi magis ducendam quam sapientiam, contra quam apud homines fieri solet. (Synopsis.)

tionem tempestatibus confugiebat, ejusdemque presidio omnia penitus animi pericula incolumis evadebat. Nam, ut sapienter omnino D. Gregorius lib. 6 Moralium cap. 27, pronuntiavit: *Anchora cordis est pondus timoris*, quod aptè convenit cum oraculo Sapientis Eccli. 1, 27: *Timor Domini expellit peccatum*. Cùm igitur Job, ut precedenti versu demonstratum est, perfectissimo illo timoris Dei spiritu repletus fuerit, omnino consequens est ipsum quoque ab omni malo penitus recessisse, ac uni Deo, summo bono, indissolubili amoris nexu fuisse conjunctum.

Postquam igitur scriptor sacer illustres ejus animi dotes brevi hoc elogio complexus esset, corporis exinde bona prosequitur; inter quæ cùm primas semper obtinuerit felix et fecunda liberorum procreatio, quæ inter veteris Testamenti benedictiones haud minima habebatur, subjungit:

VERS. 2. — **NATIQUE SUNT EI SEPTEM FILII, ET TRÆ FILIÆ.** Tam in natura quàm scriptâ lego olim maximi semper loco beneficii fuit habita soboles numerosa, quæ non nisi à propitio ac benevolo Numine concedi putabatur. Hinc spectat solemnitas illa Dei Abrahamo facta promissio, quæ inter patriarcharum benedictiones jure meriti principatum: *Benedicam*, inquit Gen. 22, 17, *tibi, et multiplicabo semen tuum sicut stellas celi*, quod in Greco textu ad majorem emphasim, et divini promissi certitudinem ac magnificentiam declarandam, eodem verbo bis geminato exprimitur: *Εὐλόγησόν σου, καὶ πολλαπλασιάσω τὸ σπέρμα σου, benedicentes benedicam te, et multiplicans multiplicabo semen tuum*, ubi notant Patres, in antiquo potissimum Testamento copiosam liberorum multitudinem viris justis in premium virtutis à Deo dari consuevisse. Quò pertinet etiam illud Psalmi 126, v. 5: *Cum dederit dilectis suis somnum, ecce hæreditas Domini filii; merces, fructus ventris*. Quo loco, juxta D. Basilium, Theodoretum et Euthymium, filii pro ingenti hereditate, fructus ventris pro copiosa mercede ponuntur, quam mirificè extollit Ecclesiasticus his verbis, 44, 11: *Cum semine eorum permanent bona, hæreditas sancta nepotes eorum, et in testamentis stetit semen eorum; et filii eorum propter illos usque in æternum manent; semen eorum et gloria eorum non derelinquetur; disertè docens amplam simul et probam sobolem pietati parentum tribui, ac soli Deo debere acceptam referri. Nam (ut propheta regis verissime cecinit, Psal. 126, 4), nisi Dominus edificaverit domum, in vanum laboraverunt qui edificaverunt eam; declarans frustra pro copiosa prole amplæque familiæ laborari, nisi Deus optimus maximus necessariam ad hoc indulerit fecunditatem. Hinc cùm formosa Rachel cum marito suo Jacob de impotentia liberis generandi expostularet dicens, Gen. 30, 2: *Da mihi liberos*, prudenter omnino patriarcha sanctus respondit ei: *Nim pro Deo ego sum?* non obscure insinuans filiorum procreationem non tam humanæ opus voluntatis ac potestatis, quàm supremi Numinis præcipuum quoddam munus existere, id quod alias item clarè professus fuit, quando fratri suo Esau in itinere obviam factus, et de*

filiorum turbâ, quam secum ducebat, *quid sibi vellet isti*, Gen. 33, 8, et an ad eum pertinerent, interrogatus, respondit: *Parvuli sunt, quos donavit mihi Deus servo tuo*, divinæ illos beneficentiæ acceptos referens.

Hoc porrò fecunditatis donum veluti propriam timentium Dominum benedictionem à Davide celebrari video, dum ait Psal. 141, 2: *Deatus vir qui timet Dominum*, et statim addit: *Potens in terrâ erit semen ejus; generatio rectorum benedicetur*, etc. Similiter Psal. 127, 5, cùm beatos pronuntiasset omnes qui timent Dominum tanquàm peculiarem hujus timoris fructum recensens: *Uxor tua*, inquit, *sicut vitis abundans in lateribus domus tuæ; filii tui sicut novellæ olivarum in circumta mensæ tuæ*. Utque manifestius hoc quasi premium timoris Dei premium esse declararet, immediatè subjungit: *Ecce sic benedicetur homo qui timet Dominum*. Cùm igitur sanctus Job, ut antea demonstratum est, timore Domini præditus fuerit prorsus singulari, hoc quoque timentium Dominum premio minime fraudatus, septem omnino filios, virtutis ac sapientiæ laude conspicuos, ac tres filias formâ omnem honestâ ac liberali, procreavit. Hunc autem tam filiorum quàm filiarum numerum mysterio haudquaquam caruisse Didymus in Catenâ calchostendens: *Homines namque, inquit, hoc loco calchorum filiorum asfert Scriptura mysticis rationibus congruentem. Quis enim ignorat numerum septem esse septem charismatum indicem, sicut trium appellato ad id quod est perfectius atque divinius referri solet? Nimirum ut sciâmus, Trinitatis fidem septem donorum optilem cæterarumque virtutum caput esse.* Similiter sènsu S. Gregorius lib. 1 Moralium cap. 28: *Septem, inquit, filii nobis nascuntur, cùm per conceptionem cæterarumque virtutum Spiritus septem in nobis virtutes oriuntur. Hanc namque internam prolem propheta dinumerat, cùm spiritus mentem fecundat, dicens: Requiescet super eum Spiritus Domini; Spiritus sapientiæ et intellectus; Spiritus consilii et fortitudinis; Spiritus scientiæ et pietatis; et replebit eum Spiritus timoris Domini. Et tres filie, fides, spes et charitas, quia quiddam virile hi virtutum sensus faciunt, fidei, spei charitatem conjungunt. Neque enim ad denarii perfectionem septem filii perveniunt, nisi in fide, spe et charitate fuerit omnis quod agunt.* Alias hujus loci mysticæ expositiones vide apud eundem D. Gregorium lib. 1 Moralium cap. 11, et lib. 11, cap. 42.

Querit hic ulterius Pineda noster, cur scriptor sacer, cùm præcedentem versiculum in recto exulterit, hunc immutatâ oratione in obliquo expresserit, dandi casu utens. Et acutè respondet, id eo consilio factum, ut parentum in filios dominium et filiorum erga parentes debitum insinuaret. Liberos enim inter utilia parentum bona censeret, et eorumdem dominio subsesse, vel ipso natura lumine satis per se notum est. Unde filii inter opes possessionesque paternas primo semper loco in Scripturis recensentur. Hinc prima nostra mater Eva, cùm filium suum primogenitum peperisset, Gen. 4, 2: *Possedi*, inquit, *hominem per*

Deum, quibus verbis duo insinuat rectè notat Chrysostomus, scilicet filium et parentis possessionem et Dei munus existere. Quin et interpretes ibidem observant, idem esse verbum possidendi atque gignendi, ac si filius nihil à patris possessione distinguitur. Optimo igitur ordine etiam hoc loco scriptor sacer, postquam Jobi liberos numeravit, cæteras quoque possessiones ejus recensens dicens:

VERS. 3. — **ET FEIT POSSESSIO EIUS SEPTEM MILLIA OVIVM, ET TRIA MILLIA CAMELORUM (1), QUINGENTA QUOQUE JUCA BOVM, ET QUINGENTE ASINÆ.** Alteram hinc bonorum temporalium benedictionem, quæ in veteri quoque Testamento maximi fiebat, et propitiū Numinis argumentum credebatur, adjungit, quæ tunc temporis in agrorum possessione, et in pecorum armentorumque copiosa multitudine potissimum consistebat. Hujusmodi autem divitiis auro et argento minis noxias existere, neque suos possessores tam facile à regno colorum excludere, sapienter advertit S. Chrysostomus hom. 42 in epist. ad Timotheum ita scribens: *Quid ergo dicemus de Abraham? Quid item de Job, qui innocens, qui justus, qui verax, qui Dei cultor, qui à malis omnibus abstinentes prædicatur? Opes illis non in auri argenteque talentis, sed in pecoribus erant; quæ profectò divitiæ et innocentiæ, et divinitus permixtæ sunt. Non enim terræ fructus, licet uberissimi, tam potenter trahunt hominem ad peccatum sicut aurum; quod idcirco Dominus, qui cæteros plerisque terere preventus obvis esse voluit, ab hominum oculis præterit abscondit, atque intimis terræ visceribus addidit, ne tam illecebrosus ad peccandum illicio seducerentur.*

Licet itaque absque piaculo dare operam concessis à Deo terræ fructibus acquirendis; sed in auri argenteque investigatione atque acquisitione hoc majus et

(1) Horum magna copia in Oriente, in Arabia, teste Pin. 8, 48. Vide 4 Par. 5, 21, ubi 50 camelorum millia abducta sunt ab Agaræis, qui Idumæis vicini erant. Horum usus erat, tum in bello, tum ad onera portanda, tum maxime ad potum; nam cùm ea regio arida sit, et aqua crassior, admixto cameli lacte potabilis fit, ut docet Arist. hist. animal. 6, 26. Porro, hoc multis pro potu fuisse discimus ex Homero, et ex Jud. 4, 19. Isa. 33, 4. Esch. 28, 4. 1 Cor. 5, 2. Ethiopes etiam nunc hæc camelorum bibunt. Deinde in locis illis aridis perpetuus est camelorum usus, quòd illi stium diu ferant, quadriduo scilicet, Arist. Hist. 8, 48, nec aquam lutulentam fastidium, sed libentius bibant. Cameli in Judæa vicinisque locis frequentissimi erant. Hinc *Cameli sine numero*, Jud. 7, 42, et Aristot. Hist. 9, 50: *Nonnulli usque ad 5000 camelorum possident*. Hinc multa proverbialia manarunt: *Camelus per foramen acis. Colunt calcem, et deglutiunt camelum. Pro camelo sarcina. Multi cameli senes portant pelles juvenum camelorum, etc.* Ex numero camelorum Arabes suos et aliorum divitiis estimant, ait Leo African. 1, 9.

JUCA BOVM, ad terram arandum. Vide v. 14. Tantum ergo agrorum possedit, quantum tot jugis boum arari potest.

ASINÆ, quarum ibi usus erat maximus. Nam aratra trahabant, onera ferbant, principes etiam portabant. Vide Jud. 5, 10, et 10, 4, et 12, 14. Sed ubi nulli? Fortassis nondum inventi. Ubi equi? Bello illi idonei erant; liber autem virum pacificum describit. (Synopsis.)

evidentis periculum salutis invenitur, quòd præ cæteris divitiis amplius avaritiæ foveat, ac vitis omnibus pabulum subministrat. Quamobrem Scripturæ sacre, ubi divitum justorum meminerunt, nullam ferè auri unquam faciunt mentionem, sed pecorum et agrorum, atque istiusmodi bonorum, quæ diu profuit augmentis animos satiant, non tam offuscant aut impediunt salutem; quàm eandem promoveant, diu ipsamæt sua abundantia cogunt quodammodo etiam avarissimos quoque ad donandum. Solum verò aurum est quod nunquam affert satietatem; quin potius habendi sitim semper accendit, famenque generat rabidissimam, qui sui possessores in intritum trahat. Quapropter peracutè Isaias 2, 8, postquam Judæos inhonestis voluptatibus alisque vitis deditos fuisse significasset, ubi ad aurum et argentum ventum fuit, non ipsos, sed terram eorum argento atque auro repletam esse dixit, siquidem hæc metalla ut orbem terrarum replerent, animum tamen hominis nunquam replere poterunt, sed novâ semper illum siti ac plus habendi fame torquebunt. Id divinè, uti solet, intellexit S. Cyprianus epist. 2, auri *speciosa supplicia* nominans, dum ita scribit: *«Nec intelligi miser speciosa sibi esse supplicia, auro se alligatum teneri, et possideri magis quàm possidere divitiis.»* Sic etiam Diogenes in Epistola sua ad Chrysem hominem avarum, qui congestæ auri et argenti exquisitè copiam famem tamen et agritudinem miser patiebatur, elegantè ipsum aiebat *ἰσχυρὰ ὄρεται χρυσὸς ἀπὸ γυμνασίου, veluti aureo fano strangulatur*, dignum sanè tantâ recordi supplicium, ut auro percat qui deperit aurum. Procul profectò ab hæc auri sacræ fame S. Job abuit, qui, ut ipsemet testatur c. 51, v. 47, non comederat buccellam suam solus, nisi simul etiam pupillus comederet ex eâ. Quapropter ejus opes ac census in re pecuniarâ et rusticâ numerantur, quæ divitiarum ratio minis erat fraudibus ac periculis obnoxia, et humanis necessitatibus sublevandis magis opportuna. Nam quæ usurâ et fenore aut negotiatione compendia captant, mille se percussis injuriarum exponunt. Quare diu Jobi possessio in gregibus ovium, seu pecoribus et armentis camelorum, seu jumentis hominæ jugis, seu agris, qui bobus istis arabantur, sita fuisse significatur, ab omni quoque injuriarum et injustorum contractuum periculo remotissima fuisse insinuat.

Postquam autem greges et armenta recensuit, famulorum illic mentionem facit dicens:

AC FAMILIA MULTA NIMS (1), ubi observandum est

(1) Opulentia præci ævi, hominisque tum inter suos primarij, qualis Abrahamus fuit, hodieque sunt Arabum Scenitarum principes regnare, Emirorum nomine noti, id est, qui aliis præter imperatorem, dux, princeps. Nomen ἑμιρ, quod præter hunc locum semel tantummodo, Gen. 26, 14, occurrit, aliè agriculturalionem, opus rusticum, ex usu verbi ἑμιρ, terram coluit, Gen. 4, 2 (ut Gallicum labourage), aliè servitium, famulitium, familiam, interpretatur, ex significatu *servitium*, quem titulum illud ἑμιρ obtinet, unde ἑμιρ servus. Utrunque exhibet versio Alexandrinæ textus hodiernus: καὶ ἑμιρὰ πολλὰ σκώδα, καὶ ἑμιρὰ ἑκατὸν τὸ ἀσπίο τῆς γῆς. Videtur duorum interpretum versiones conjunctæ esse, Genes. 26, 15,

famulos post pecora et armenta commemorari, quò innuitur illos non ad aliud fuisse conductos, quam ut pecoribus et armentis prospicerent, ac rei rustice operam navarent. Id quod claris expresserunt Septuaginta dicentes: Καὶ ἡμετέροια πολλὰ ὑφ' ἑσέ, καὶ ἐργάματα ἐν αὐτοῖς ἵνα ᾖς ἤεις, ἐκ ministerium multum valde, et opera magna erant ei super terram; numerosa scilicet ministrorum turba armentorum et agrorum fructibus respondebat, et juxta rei rustice operam ac labores famulorum numerus mensurabatur, ne ullus esset desidiosus, qui proventus augendis non incumberet. Similiter Ecclesiastes cap. 2, v. 7: *Posseidi, inquit, servos et ancillas, multamque familiam habui, armenta quoque et magnos ovium greges, ultra omnes qui fuerunt ante me, tibi adverte quò servorum et ancillarum referat multitudinem, gregum utique proventus augendis, ne quis alios illi servos et ancillas fuisse suspiciatur, nisi ex quibus tanta proventuum copia nasci potuisset, quantum nullus antea habuisset.*

Hinc discit non ad luxum, sed ad subsidium, non ad pompam et ostentationem, sed ad obsequium et utilitatem, servos ac famulos in familiam esse assumendos. Idipsum Christus, Luc. 17, 7, in evangelicâ parabola non obscure insinuat, dum à revertente ex agro famulo debere mensam parari docet, quasi non sit alius cui possit tale munus demandari. Et sanè quòd comedit domini, à servis arantibus et laborantibus venit. Nam famuli otiosi et comptali, ad fastum solum intenti, mensas dominorum evacuant, atque substantiam eorum funditus evertunt ac perdunt. Appositè de talibus Nahum 5, 47: *Custodes tui, inquit, quasi locustas.* Ministros principum et nobilium servos sic appellat qui eis assistunt, et latera cingunt ad custodiam. Quo posito, pulcherrimè legit editio Tigurina: *Comptali tui locustas referunt.* Quo quid verius, sive morum ipsorum levitatem, sive calamitatem, quam copiosissimè etiam familiis afferunt, consideraveris? Servi sanè aratores hì segetes ditissimas faciunt, quibus implentur horrea principum, implentur et mensae; at comptali isti prorsus otiosi, dominis solum ad pompam assistentes, leviculas verissimè locustas referunt, quae segetes absument, et diram famem atque calamitatem regnis inferant. Fallat, si majus damnum à locustis venit segetibus, quam ab istis comptalis

לְבַדָּה בְּנֵי עֲרָבִים in Alexandrinâ versione expressum legitur. Syris et ibi et Genes. 26, 14, et Arabicis interpres reddidit, non tantum *spellecilem, sarcinas, impedimenta itatoris*, verum et *assectas famulosque* (Gall. *Le train*). Caeteri veteres hoc loco in significatione *famulitii* conveniunt. Aquila *δουλοία*, Symmachus *coerxia*. Vulgata vetus: *Ministerium copiosum*; Hieronymus: *Familia multa nimis*, Chaldaei *פְּרִיטִין סְרַיִתִין*, *sericium, ministerium* (falsò Dathius vocem Chaldaicam *agricolacionem* reddidit in not. ad h. l.), quo eodem nomine et Onkelos Genesios loco citato ad exprimentum לְבַדָּה usus est. Kimichius nomen Hebraeum in *Leateo* (לְבַדָּה) *proventuum terrae* (לְבַדָּה) interpretatur, quem à *colenda* terrâ ita dictum putat. Similiter Latini *calta* pro arvis, segetibus usurpant. Tutissimum tamen videtur, in *familia* notione acquiescere, veterum tantum non omnium auctoritate confirmatâ.

otiosis recipiant familiae universae. Certè non necessitas aut usus, sed luxus et vanitas otiosorum istiusmodi multitudinem famulorum invexit; nec à Deo venit, sed à vitio, quod aliqui (principes hic semper excipio) multis undique cincti famulis apparent, contra quo pulchrè S. Chrysostomus in primam ad Corinthios hom. 40, sic ait: « Verum necessitate nec humanitate adducti plures servi sunt, sed fastu solo. Nam quò familiares tot aliis? Quemadmodum enim in vestibus, in vitâ necessitatem solam respicere oportet, sic in famulis. Quae ergo necessitas est? Nulla sanè. Herum unum uno servo contentum esse decebit, imò uno servo tres heros. » Meritò etiam Seneca in istiusmodi inertem famulorum turbam invecus lib. 6, epist. 47: « Superbissima, inquit, consuetudo concitantem dominum estantium servorum turba circumdedit: alius spua detergit, alius reliquias temulentorum colligit; alius pretiosas ares scindit, per pectus et clunes ceteris ductibus circumferens eruditâ manu frusta excutit. » Intelix qui haec uni rei vivit, ut altitia decenter seceret, nisi quòd miserior est, qui hoc voluptatis causâ docet, quam qui necessitatis discit. Alius vini minister, alius cui convivarum censura permessa est, et expectat quos rovet in crastinum, etc. Sic pergit sapiens philosophus carpens famulorum multitudinem ignororum, non ob aliud introducunt quam ob superbissimam consuetudinem.

Haudquaquam profectò tales erant famuli Job, tametsi esset illi *familia multa nimis*; sed omnes seduli, omnes laboriosi, omnes frugi, omnes suis jumentis et aratris ligonibusque juncti; nulli inertes, nulli desides, nulli pigri, nulli rino lasciviaeque dediti, nulli frugibus perdendis aut consennendis, sed omnes iisdem congregandis et amplificandis intenti. O felicissimam familiam, in qua servi ac famuli non ad otiosum atque evanidum fastum, sed ad quantum dominorum et verum adiumentum sunt! *Qui servat factum*, inquit Sapiens, Prov. 27, 18, *comedet fructus eius; et qui custos est Domini sui glorificabitur*; ubi herum cum sic et servum cum fici colore comparat, nec otiosè cultorem agri jungit cum custode seu famulo domus, sed ut doceat, quam haec duo munera sibi mutuo connexa esse debeant. Tunc enim domus et familia floret, quando famulus domini coherens lateri ab agri culturâ non separatur; imò idem omninò est cultor agri et domini assistens famulus, quemadmodum Agatharcides Gaidius lib. 58 Rerum Europae apud Athenæum scribit, ex Dardanis quendam servos mille possedisse, non neminem etiam plures et eorum unumquemque pacis tempore agros colere, bello vero ingruente militie nomen dare consuevisse, suosque illis duces esse dominos. Quidam florent Dardani, quibus nullus otiosus famulus, nullus comptulus, sed milleni erant in agris vel in bello, ubi opus erat, certantes?

Magni profectò momenti est delectus famulorum, ut illi tantum capiantur, qui domino utilitati, gloriae et honori esse possint. Veterum eâ in re diligentiam

notat S. Chrysostomus, quos ait ad bonos probatosque servos comparandos non tantum prudentiam adhibuisse magnam ac diuturnam in experiendo, verum etiam eâ causâ sepe longum iter instituisse: « Tu, inquit homo. 22 ad populum, ut frugi servum compares et aurum diuumeras, et cum mercatoribus multis, verba facis, et longas interdum peregrinationes suscipis. » Et lib. 4 de Sacerdotio ait eos qui mancipium aliquod empturum tum ostendere illud medicis, tum sponsors emptionis postulare, tum interrogare quoque vicinos, et diuturnum aliquod tempus poscere, intra quod probare illud possint. Et jure quidem merito tantam adhibebant in delectu servorum diligentiam, quandoquidem sicut ex immo-gero et infideli gravissima damna et incommoda, sic è probo frugique servo multae existant in omnem modum opportunitates non solum ad domesticam servitalem, verum etiam ad familiæ splendorem. Nam, ut praecràt gravissimus auctor Cassiodorus lib. 4, epist. 5, ait: *De claritate serciturum crescit fama dominorum.* Unde scriptor sacer, postquam Jobum à familia bene ordinata amplitudine et à morigerâ famulantium multitudine commendasset, quantus hinc illi splendor accesserit subiungit:

ERATQUE VIR ILLE MAGNUS INTER OMNES ORIENTALES (1). Septuaginta vertunt: Καὶ ἦν ὁ ἄριστος ἐκ πάντων τῶν ἀπὸ ἧλιου ἀνατολῶν, et erat homo ille nobilissimus inter orientales; Symmachus reddit: Μέγιστος πάντων ἀνατολῶν, maximus omnium Orientalium, ubi notandum diversimodè à diversis vocem hanc *magnum* limitari et exponi.

Primo enim aliqui restringunt illam ad generis claritudinem seu nobilitatem, ita ut *magnum* idem sit quòd *nobilis, clarus, illustris*, quemadmodum Septuaginta interpretantur. Secundo alii referunt ad famam nominisque celebratam ac gloriam; quasi dicant famam Jobi toto Oriente fuisse celebratam, quâ ratione dicitur in Reg. 7, 9: *Feci tibi nomen grande juxta nomen magnorum qui sunt in terrâ.* Atque ita D. Thomas et Lyranus accipiunt. Tertio nonnulli id de ho-

(1) בְּנֵי עֲרָבִים *filii Orientis*, id est, Orientalibus. Intelligenti populi illi miscellanei, Aegyptum inter et Euphratem habitantes, qui Jerem 25, 20, recensentur, potissimum tamen Arabes. Recte Spanhemius *Hist. Jobi*, cap. 1, § 6, p. 84: « Jobus Utilites maximus habitans in filiis Orientis, non certè quâ latè plage orientales patere poterant, sed in illis ipsis habitatoribus Orientis, qui ex Machoro, fratre Abrahami, ex quo etiam Ux fuit, Genes. 22, 21, tum qui ex Israele filio, quorum mentio Genes. 25, 15, 15, de quoque qui ex Hetura prognati, Genes. 25, 6. » (Rosenmuller.)

Cette expression, *bene Kedem*, se trouve en plusieurs lieux de l'Écriture, et signifie toujours les peuples orientaux à l'égard de la Judée, indépendamment des lieux de l'histoire, comme le comté d'Orient, dans la division et la notice de l'empire, qui comprennent le grand diocèse, dont Antioche était la grande métropole, est toujours nommé ainsi en quelque lieu qu'il habite ceux qui en parlent: comme l'Asie-Mineure, appelée Natolie par corruption, est le pays oriental, Anatolie, pour quoiconque en écrit, quoiqu'elle ait eu ce nom par rapport à Constantinople. (Duguet.)

nore ac reverentiâ quæ Jobi ab omnibus et præ omnibus Orientalibus exhibebatur, exponunt. Quotò aliqui hoc ad sapientiam ejus referunt, quâ caeteris eminebat, prout Ecclesiastes de semetipso ait 1, 16: *Ecce magus effectus sum, et processit omnes sapientiâ.* Quintò alii referunt id ad Jobi divitias et amplissimas facultates paulò ante numeratas, sicut Isaac et Nabal in sacris Litteris magni, id est predicti-vites, nominantur. Sextò denique alii (et meo quidem judicio optimè) hanc vocem *magnum* quam amplissimè sumunt, ita ut simul omnes modo recensitas magnitudinis formas complectatur, quemadmodum etiam Salomon propter nominis, sapientiae, divitiarum et universæ suæ gloriae celebritatem ac majestatem super omnes reges terræ dicitur magnificatus. Magis autem speciatim censeo vocabulum *magnum* esse veluti *εὐφραν* seu *sigillum* eorum quæ dicta fuerunt, atque adeò cadere in omnia quæ toto hocce Jobi elogio continentur, ut scilicet Jobi peculiaris quâdam ratione *magnum* significet, primò *virtutibus*, nominatim simplicitate, rectitudine ac Domini timore; secundo *in generatione suâ*, ob copiosè sobolis felicitatem; tertio *possessione*, propter agrorum latitudinâ, pecorum greges, armenta jumentorum ac familiæ totius amplitudinem, quâ caeteris avi sui Orientalibus longè antecelabat. Quæ videtur maximè propria et genuina loci hujus expositio. Cum enim vox illa *magnum* totum quemadmodò Jobi elogium concludat, par est ut omnia quæ in eo recensita sunt simul afficiat et obstringat.

Allegoricè autem in typum Christi Domini dicitur Job *magnum inter omnes Orientales*, hoc est, interprete Lyrano, inter Christianos, qui sicut à Christo Christiani nominantur, ita etiam ab eodem Christo, cujus nomen est *vir Oriens*, Zach. 6, 12, dici possunt Orientales. In quem sensum ferè Didymus in Catena ad hunc locum: « Genere, inquit, clarus inter Orientales » praedicatur, quoniam lucis Deique illi à lucidis actionibus nuncupantur, hi ad orientem solem pertinent. Neque enim justus ab hominibus, sed à splendore Solis justitiae splendescens consequitur nobilitatem. Jactent igitur in stemmatibus suis facinororum nobilitum signa homines seculares, et aequilas, leones, tygrides aliasque famosiores triumphantium imagines, ostendent; tu verò quisquis cupis veram, et splendescentem assequi nobilitatem, Jobum imitatus, à Solis justitiae splendorebus illam quære, tunc enim supra nobilissimos quoque elevaberis, cum te christianarum virtutum cinxerint splendoribus. Sic elevatus fuit Isaac patriarcha ille magnus, ille orbis deliciae et risus, ille innocentiæ victima, ille typos Servatoris perfectionisque exemplar, de quo in historia mundi ita scribitur, Genes. 26, 15: *Ibat proficiens atque succrescens, donec magnum vehementer effectus esset.* Talis Joseph, Genes. 49, 22, quem filium accrescentem honorato valencio pater indignitavit. Tales denique omnes viri sancti et justi, qui cum Jobo in Oriente, id est lucis regione, habitant, quorum icterò *semita quasi lux splendens procedit, et crescit usque ad per-*

fectam diem, Prov. 4, 18. Tales utique etiam ad instar Jobi filios lucis ac pacis progengerant, de cuius filiis subiungitur :

VERS. 4. — ET IBANT FILII EJUS, ET FACIEBANT CONVIVIUM PER DOMOS, UNSQUISQUE IN DIE SUO (4). Septuaginta legunt : *ἑπορεύθησαν δὲ ἐν αἰσὶν αὐτῶν πρὸς ἀλλήλους ἐπιδοῦν αἴματι καὶ ἕκαστον ἡμέραν*, convenientes autem filii ejus ad invicem faciebant convivium per singulos dies ; ubi expendi illa verba, convenientes ad invicem. Non enim hoc frustra dicitur, sed ad commendationem mirabilis et inusitate virtutis exprimitur. Unde Olympiodorus in Catena : « Summa, inquit, admirationis est quod de maribus dixit : *Convenientes inter se.* » Id est : « Nullam ob rem de principe loco erat illis contentio ; maximum verò, quod quisque arbitratur ad alterum proferre. » Et merito quidem veluti rem summa admirationis extollit, quòd vel fratres tantà inter se animorum extensione conveniant, ut nulla illos prælationis cura sollicitet, nulla emulacionis cogitatio inquietet, sed sese invicem et socios et aequales aspiciant et honorent. Eoquando similis inventa est vel inter gemellos uno eodemque partu editos fratres concordia ? Notissima est duorum fratrum gemellorum Esau et Jacob historia, ut adhuc in utero materno existentes prælabantur, quærens alter alterum præcedere. Mirabatur et ægrè ferebat mater prodigiosam illam uteri sui pugnam ; perrexit itaque, ut, quidam sibi hoc portentum vellet, oraculum consuleret. Cui Dominus respondit, Genes. 25, 25 : *Due gentes sunt in utero tuo. Ecce tibi totum istiusmodi pugnae causam ; nimirum duo erant in utero ; ubi enim duo sunt, licet fratres sint, licet uterini, licet gemelli, mirum et inauditum erit, si non sint de prælatione rixæ, et in hereditatis sortitione discordie.* Unde igitur tanta inter Jobi filios animorum concordia et consensio voluntatum ? utique ex virtutis perfectione, sine quâ nulla unquam pax firma vel stabilis esse concordia potest.

Propone tibi ob oculos duas domos, ambas religiosis patribus familias gaudentes, ambas religione insignes, et filios optimè educatis clariore. Altera est domus Jacob, altera est domus Job. In Jacobi domo Joseph à parente tenerè amabatur, Gen. 37, 4 : *Videntes autem fratres ejus quòd à patre plus cunctis filiis amaretur, oderant eum, nec poterant ei quidquam pacificè loqui.* Ecce tibi pacem et concordiam fratrum in domo religiosissimi Jacob perturbationem. At in domo Job quod non videt artissimam fratrum concordiam, de quibus in symbolum summae conjunctionis animorum hic dicitur : *Ibant filii ejus, et faciebant convivium per domos, unusquisque in die suo.* Cur igitur inter Jobi filios tanta potuit unanimitas custodiri, quæ inter Jacobi filios minimè servata fuit ? Quia nimirum de Jobi filios nihil non justum, nihil non sanctum inandi-

(4) Cet usage se voit encore chez les Chinois, qui ont des confréries de maîtres ; c'est-à-dire des sociétés composées de trente membres, dont chacun traite ses confrères un jour du mois. *Hist. de la Chine par Semedo*, part. 1re, c. 45.

(Drach.)

tur ; de Jacobi filijs plurima scelera narrantur. Dicitur enim Ruben cubile patris contaminasse, Simeon et Levi dolosè Sichimitas interfecisse, Judas cum prostituta concubuisse. Hinc minimè mirandum est, inter Jacobi filios tot sceleribus inquinatos unanimitatem et concordiam servari nequaquam potuisse, quæ inter Jobi filios omni scelere vacantes artissima semper atque integerrima perseveravit ; quandoquidem pax et concordia ibi solum firma sit, ubi est virtus perfecta. Pulchrè id ostendit Origenes ad hunc locum ita scribens : « Fuerunt, inquit, Jobi septem filii et tres filie ; numero decem, animo verò unus erant ; numero plurimi erant, consensu ac concordia quasi unus, unanimitate ac dilectione quasi idem ; non separabat autem eos zelus, non dissociabat eos invidia, sicut pridem fratres Joseph. Quare ? Quia non exorta est in eis prævaricatio neque coinquinitio, sicut in Ruben, neque furor interficiens, sicut in Simeone et Levi, neque odium fraternæ maledictionis sicut in cæteris filiis Jacob ; sed erant omnes unanimes in pietate, pacifici in justitiâ, atque in Dei timore concordēs. »

Fundabatur nimirum hæc concordia et unanimitas in omnimodâ virtute filiorum Job, atque idcirco firma stabilisque perseverabat, quam minimè habuerunt filii Jacob, quia singuli eorum multis scatebant sceleribus et delictis. Pulchra est et vera sententia D. Ambrosii lib. 5 Officiorum, cap. 16 : « Non potest homini amicus esse qui Deo fuerit infidus. » In vanum scilicet speras concordiam et unanimitatem servare cum iis qui variis semetipsos sceleribus coinquinant : require prius solidum probæ atque innocents vite fundamentum, quod si adsit, firmissimam concordiam spera ; sin desit, et lites et rixæ non deerunt. Illa igitur filiorum Jobi per orbem iterata convivia satis apertè probant quàm optimè inter illos convenisse, abuisse invidentiam, intercessisse charitatem, quæ illorum facultates faciebant esse communes, et mutuis in dies officiis mirum in modum augebatur ac fovebatur.

Sed quomodo, dicit aliquis, hoc iis laudi datur, quòd nullum agerent diem sine convivio, sine comotatione ? cum in Deuteronomio, cap. 21, vers. 20, jubentur parentes filium comotationibus vacante delerre ad iudicem dicentes : *Filius noster iste protervus et contumax est ; monita nostra audire contemnit, comensationibus vacat, et luxurie atque conviviis ; lapidibus eum obruet populus civitatis, etc.* ; quo in loco Philo, libro de Temulentia, nihil meminit de injuriâ istius filii nequam, sed solum ait : *Conviviis vacat et comotationibus.* Ecce tibi quantum crimen sit, conviviis ac comotationibus vacare, ut propterea filius à parentibus traduci et exilio tradi jubeatur. Quinam igitur ratione Jobus excusari poterit, qui filios suos per singulos dies conviviis atque comotationibus vacare permittebat ?

Ad quod respondendum, hoc loco convivium non pro temulentia et in luxum dissolutâ comensatione ut comotatione sumi, qualis bacchantium ac prodigiorum filiorum esse solet, de qua citato Deuteronomii

loco fit sermo ; sed pro frugalibus, sobrio, casto et iuncto amicorum inter se convictu, quem *conviviis* vocabulo propriè significari docet ipse Cicero lib. 9, epist. ad Papyrium Prætorum ita scribens : « Extra jocum amove te, ut cum viris bonis, jucundis, amanabilibus tui vivas ; nihil est aptius vitæ, nihil ad bonè vivendum accommodatius ; nec id ad voluptatem refero, sed ad communitatem vitæ atque victiæ, remissionemque animorum, quæ maximè sermone afflictorum familiari, qui est in conviviis dulcissimus, ut sapientibus nostri quàm Græci *συμπόσιον ἢ συνέδριον*, id est, comotationem aut comensationem, nos convivia vocamus, quòd tum maximè simul vivatur. » Quod non verè minus quàm eleganter ab ethico viro dicitur Minutius quoque Felix adhuc magis illustrat, cujus hoc de Christianorum conviviis sacrosanctum est testimonium : « Convivia, inquit, non tantum pudicia colimus, sed et sobria ; nec enim indulgentes epulis, aut convivium mero ducimus, sed gravitate hilaritatem temperamus, casto sermone, corpore castiore. » Unde illud præclarum Cyrilli apophthegma, quod in Michææ, cap. 5, vers. 50, affert : *Ἐξίμα τῶν ἁγίων καὶ ἡρώδη τὸ ἔργον τοῦ θεοῦ, οἶνος et delicia sanctorum opus est Dei.* Talia autem filiorum Job convivia fuisse Origenes et aliorum Patrum testimonio comprobatur, uti ex illorum ad hunc locum Commentariis et ex jam dictis satis liquet, atque ex sequentibus evidentius apparebit. Unde facilis occurrit responsio conquerentibus, quòd quotidiane istiusmodi comensationes ad nimium luxum et deliciis potius referrentur, ac tantum patris filios dedecèrent. Quasi verò fratres ac sorores ejusdem familie quotidie simul vesci et pariter comedere ignominiosum sit, et non potius honorificum ac manifestum fraternæ dilectionis indicium. Hoc enim consilio non invito, sed, ut opinor, auctore atque hortatore parente communia hæc et quotidiana inere convivia, ut amorem, quem in seivit sanguinis communio, consuetudo aleret atque periceret. Nec refert, quòd eorum mensa fortassis etiam exquisitis et bonè conditis dapibus instructa esset ; talis enim mensa illorum statui, utpote principum filijs, erat conveniens, et pro eorum conditione frugalibus dici poterat, quæ aliquin pauperibus aut plebeis esset nimis splendida, ideoque in illis damanda.

Porrò in his conviviis non solum temperantiæ ac honestatis, sed etiam loci ac temporis (quod in rebus istiusmodi ad hoc ut bonè vel malè fiant quàm maximi referri) exactam esse rationem habitam ista verba declarant : *Per domos unusquisque in die suo* ; ubi notanda est prima loci circumstantia. Non dixit : *Per popinas aut tabernas ganeonum et lurconum*, quæ sunt theatrorum luxu et intemperantiâ dominante, furenti Lyæo, et exultante Coni protervia, sed *per domos*, id est, in sacris religiosorum fratrum cenatibus, in quibus non tam triclimum quàm templum quoddam honoratum appareat, ubi temperantia consecratur atque præsidet, cum quâ pietas, modestia, religio, prudentia, frugalitas et insignium chorus virtutum epuletur. Cui expositioni applaudit Origenes

dicens : « Fratres ad convivium vocabant sorores suas, ut secum manucarent, et sic secum adorarent Deum, et gratias illi agerent : ob hoc convocabant illas, ut fierent omnes simul Ecclesiam sanctorum, congregatio religiosorum, conventus immaculatorum. Vide quæ tanta sit virtus charitatis fraternæ, ut ex convivio Ecclesiam faciat, religionem et conveniatum angelorum. » Ita Origenes. Hanc autem loci rationem in conviviis diligenter observandam ipsemet Christus exemplo suo docuit, quando ultimam cenam suam in cenaculo magno strato apparari jussit, Luc. 22, 12.

Quoad alteram circumstantiam, quæ est temporis, notandum illud, in *die suo*, non carere mysterio, sed eorum probitatem atque temperantiam plurimum commendare : ostendit enim illos haudquaquam noctis ac tenebrarum, sed diei lucisque filios existisse, atque ideo sicut in die honestè ambulasse ; non in comensationibus et ebrietatibus (quas Apostolus damnat. Rom. 13, 13), non in cubilibus et impudicitijs, non in contentione et emulacione (quæ noctis et tenebrarum opera censentur), sed in omni bonitate, et justitiâ, et veritate (quæ ad fructus lucis pertinent), probantes quid sit beneplacitum Deo, Ephes. 5, 9. Omnis enim, inquit Jesus, Joan. 5, 20, qui male agit odit lucem, et non venit ad lucem, ut non arguantur opera ejus ; qui autem facit veritatem venit ad lucem, ut manifestentur opera ejus, quia in Deo sunt facta. Sanctitas quippe lumen est, si Clementis Alexandrini Pædagogus fidem habemus lib. 3, cap. 6, sic dicenti : *Quòd sanctum est autem amicum est et ei quo sanctum est ; quòd propriè appellatur lux.* Hinc etiam ibidem putat à veteribus Græcis hominem appellatum *φῶρα*, quòd lucem haberet sanctitatis virtutem. Et in libro septimo Stromatum de homine loquens qui in vite perfectione colendulo Deo tabernaculum vite suæ collocavisset, sic ait : *Non ignis participatione lucidus, sed cult totus esse lux*, hoc est, ut ego interpretor, undique sanctitudine collucens. Cum igitur convivia filiorum Job in die, id est, luce ac sanctitate celebrarentur, nil mirum, quòd sorores suas virgines purissimas, aut saltem matronas honestissimas ad eadem invitaverint.

ET MITTENTES VOCABANT TRES SORORES SUAS, UT COMEDERENT ET BIBERENT CUM EIS. Hinc etiam istiusmodi conviviorum sanctitas et honestas confirmatur. Quis enim pater adeo exlex, ut filias tantâ ornata pudicitia frequentare convivia permitteret, quæ etiam masculis filiis, si immoderata sint, erimini dantur ? Quo igitur sine honesto venerandæ virgines fratrum comotationibus assidere permitterentur ? sanè maximo id convivium bono fiebat : nam virginalis pudor et honestissimum modestia puellarum convivii inerebatur, ne inter pocula inordinatus discumbentium affectus prosiliret ; sed vel ipsamet intemperantia tantarum conspectum virginum vereretur. Eleganter rem hæc tractat D. Chrysostomus hom. 2 de Job sic dicens : « Suscipiebant autem et tres sorores, ut comederent cum eis et biberent. Et quid ad utilitatem hæc audienti ? Quare sororum addit esum ? ut osten-